

องค์กรของรัฐในการพัฒนาชาวเขานี้มีจำนวนมากมายกไป แต่ไม่มีการประสานงานที่สอดคล้องกันเท่าที่ควร และแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับชาวเขา ผู้ปฏิบัติมีทัศนคติต่อชาวเขาแตกต่างกัน ทำให้เกิดความแตกต่างในการประสานการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามแผน

สำหรับการร่วมมือและประสานการดำเนินการขององค์กรของรัฐและเอกชนนั้น องค์กรเอกชนจะเข้ามาให้ความร่วมมือกับรัฐในด้านต่าง ๆ และแนวทางในการพัฒนาขององค์กรเอกชนนั้นมีความหลากหลายและมีจุดเน้นเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่จะให้การพัฒนาชาวเขาในเรื่องใด แต่โดยส่วนใหญ่ องค์กรพัฒนาเอกชนจะกำหนดโครงการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนปัญหาพื้นฐานของชาวเขา และมีการดำเนินการที่ให้ชาวเขามีส่วนร่วมในการพัฒนามากกว่า รูปแบบการพัฒนาของรัฐ

๓. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากรและการหลั่งไหลของวัฒนธรรมเมือง เข้าสู่ชุมชนชาวเขา ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากโครงการพัฒนา และการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้าง ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ เป็นต้น การหลั่งไหลของวัฒนธรรมคนพื้นราบเข้าสู่ชุมชนชาวเขา การเพิ่มประชากรของชาวเขาทั้งภายในและการอพยพหรือลี้ภัยเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายจากต่างประเทศ การผลิตแบบทุนนิยมซึ่งเน้นการขายมากกว่าการผลิตเพื่อการบริโภค และการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนชาวเขาเพื่อให้ชาวเขารักษาอนุรักษ์การแต่งกาย หรือวัฒนธรรมไว้เพื่อการนันทนาการของนักท่องเที่ยวมากกว่าอนุรักษ์ไว้เพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

การเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้ การพัฒนาชาวเขาเกิดความสับสนและก่อให้เกิดปัญหาอันมีผลต่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงและปรับเปลี่ยนวิธีการในการกำหนดนโยบายและการกำหนดองค์กรที่ช่วยกระตุ้นให้มีการปฏิบัติในการดำเนินการพัฒนานั้น

๔ วิธีการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการนั้น เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งเพื่อจะทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการในแต่ละโครงการว่ามีอยู่อย่างไร และควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

๔.๑. เป้าหมายในการวัดประสิทธิผลของโครงการ

๔.๒. เครื่องมือที่ใช้วัด

๔.๓. ปัญหาและอุปสรรคในการประเมิน

๔.๑. เป้าหมายในการวัดประสิทธิผลของโครงการ

โครงการพัฒนาชาวเขาแต่ละโครงการได้กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการไว้แตกต่างกัน แต่โดยทั่วไปแล้วมักจะวัดความสำเร็จจากผลประโยชน์ที่ชาวเขาได้รับ หรือปริมาณหน่วยงานที่ได้จัดตั้งขึ้นตามวัตถุประสงค์ในแต่ละโครงการ เช่น การให้การสงเคราะห์แก่คนชรา หรือหญิงมีครรภ์ หรือการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาประจำหมู่บ้านได้จำนวนเท่าไรในแต่ละปี เป็นต้น และการประเมินผลสำเร็จและการคุ้มค่าในงบประมาณการดำเนินการ จะพิจารณาจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามโครงการต่าง ๆ

วิธีการวัดประสิทธิผลของโครงการพัฒนาซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาในปัจจุบันที่ต้องการพัฒนาชาวเขาอย่างเป็นระบบ อีกประการ คือการวัดกระบวนการพัฒนาการของชาวเขาทั้งระบบ ว่าจากโครงการพัฒนาที่ได้พัฒนาคน และสภาพแวดล้อมของเขานั้น ชาวเขาสามารถพัฒนาตนเองให้มีวิถีชีวิต และตระหนักถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาสำหรับตนเองและชุมชนของเขาอย่างไร เช่นการพัฒนาที่ทำให้เขาตระหนักถึงปัญหาความยากจน ปัญหาสังคมที่ชาวเขาประสบและแนวทางที่เขาจะป้องกันปัญหา หรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นต้น ดังนั้นเป้าหมายของโครงการพัฒนาในลักษณะนี้ มีลักษณะพัฒนาคนและจิตใจของคนเป็นหลัก จึงไม่ได้ดูที่จำนวนโครงการหรือจำนวนคนที่ได้รับบริการ แต่วัดถึงศักยภาพ ความตระหนักรู้ในปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา และประสิทธิผลของการที่ชาวเขาจะสามารถพัฒนาตนเองได้มากน้อยเพียงใด

กล่าวได้ว่า โครงการพัฒนาชาวเขาของไทยเท่าที่ผ่านมา จะมีเป้าหมายในการพัฒนาในกรณีแรก โดยมุ่งเน้นที่จะวัดประสิทธิผลของโครงการจากประโยชน์ที่ชาวเขาได้รับจากโครงการแต่ละโครงการว่ามียังอย่างไร และคุ้มค่าในงบประมาณที่ลงทุนไปหรือไม่ ส่วนโครงการในลักษณะที่สองนั้น มีอยู่น้อยมากและส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งมีเป้าหมายที่จะยกระดับความสามารถในการพัฒนาคนของเขาให้มีสูงขึ้นจนถึงขั้นพึ่งตนเองได้

ความยากในการวัดผลสำเร็จดังกล่าว เนื่องจากการเก็บข้อมูลต้องอาศัยเวลา และการเข้าไปตรวจสอบและติดตามกระบวนการพัฒนาชาวเขาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันมีการประเมินผลโดยองค์กรเอกชนในเขตภาคเหนือบางแห่งได้ดำเนินการในลักษณะนี้

๔.๒. เครื่องมือที่ใช้วัด

การประเมินโครงการส่วนใหญ่จะใช้การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการชาวเขา ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น การสังเกตการณ์ หรือการใช้แบบสอบถามผู้ที่ได้รับบริการ ถึงความพอใจในการที่จะได้รับบริการจากโครงการต่าง ๆ เช่น ในการประเมินผลโครงการศูนย์สงเคราะห์หมู่บ้าน” เป็นต้น

“โปรดดู อรุณศักดิ์ ศรีฤๅ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๑๑, หน้า ๖ และดู ประเสริฐ ชัยพิทักษ์, รายงานวิจัย เรื่อง คณะกรรมการหมู่บ้านกับการพัฒนา : ศึกษากรณีชาวเขาเผ่าลีซอ สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประมงสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน

โครงการวิจัยประเมินสถานการณ์องค์ความรู้เรื่อง “ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย” สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

หรือในบางโครงการมีการวัดประสิทธิผลในการดำเนินการโดยใช้เครื่องมือการประเมินทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อคำนวณหาความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมจากการประเมินโครงการนั้น เช่น โครงการประเมินประสิทธิผลของโครงการงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด³⁴ เป็นต้น

การวัดประสิทธิผลอีกประการ คือการเข้าไปอยู่ร่วมกับชาวเขา และเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังเกตและติดตามกระบวนการพัฒนาการของชาวเขาที่มีต่อการเรียนรู้ หรือการพัฒนาการที่ได้รับจากการอบรมหรือพัฒนาการต่าง ๆ และการติดตามผลการดำเนินการหลังจากที่ได้รับการอบรมแล้ว ซึ่งการประเมินในลักษณะนี้ จะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการพัฒนาการของชาวเขาต่อปัญหาของชุมชน และศักยภาพในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนเองตามวิถีทางของชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือของชุมชน ซึ่งวิธีการวัดในลักษณะนี้ต้องอาศัยเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวเขา ซึ่งไม่ค่อยปรากฏมากนักในระบบราชการ ส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลของหน่วยงานเอกชนมากกว่า³⁵

๔.๓. ปัญหาและอุปสรรคในการประเมินโครงการ

๔.๓.๑ ปัญหาในด้านภาษาในการสื่อความหมาย เพราะชาวเขาส่วนใหญ่มักจะไม่สามารถพูดภาษาไทย ดังนั้น การวัดโดยการสัมภาษณ์ หรือตอบแบบสอบถาม จึงต้องอาศัยล่ามในการซักถาม และคำตอบที่ได้อาจไม่ตรงกับเจตนาแท้จริงของชาวบ้าน ก็ได้ เพราะผ่านทางล่ามอีกครั้งหนึ่ง

๔.๓.๒ ปัญหาในด้านเวลาทั้งของผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน ส่วนใหญ่การประเมินผลมักจะกระทำในเวลาที่รวดเร็ว และใช้เวลาในการสังเกตหลังจากทำโครงการไปแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ทำครั้งหรือสองครั้งในแต่ละโครงการ ดังนั้น สิ่งที่ตรวจสอบได้ก็จะเป็นจำนวน หรือปริมาณในการจัดทำโครงการ หรือจำนวนชาวเขาที่เข้ารับการอบรมมีจำนวนเท่าใด แต่จะเป็นการยากที่จะวัดความเข้าใจ หรือพึงพอใจ และการนำไปใช้จากโครงการพัฒนาการดังกล่าว

งานและสวัสดิการสังคม เอกสารวิจัย เลขที่ สวช. ๐๘-๓๗-๐๔ , พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๓ และ สถาบันวิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง และ จังหวัดพะเยา. รายงานการวิจัยเพื่อการพัฒนา เรื่อง ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เอกสารวิจัย ลำดับที่ สวช. ๐๐-๓๘-๐๓ พ.ศ. ๒๕๓๘ หน้า ๗-๘

*โปรดดู สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ. การประเมินผลงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ช่วงแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) บทสรุปสำหรับผู้บริหาร เสนอต่อ สำนักงานงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี, กันยายน ๒๕๓๕, เอกสารอัดสำเนา, หน้า ๑-๒

³⁴Marianne Naess, Negotiating NGO Partnerships: Rhetoric and Reality, A thesis, May 1995, pp. 41-45

โครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้เรื่อง "ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย" สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำหรับการประเมินชาวเขานั้น เวลาที่ชาวบ้านจะมาให้ข้อมูลจะมีน้อยมาก เพราะอาจเป็นช่วงของการทำเกษตร หรือเวลาที่จะพักผ่อน ดังนั้นผู้ประเมินจะต้องประสบกับปัญหาความสนใจของชาวเขาในการตอบปัญหา หากต้องมีคำถามที่ยาว หรือเป็นจำนวนมาก

การได้ข้อมูลอีกทางคือการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งปัจจุบันเป็นการเก็บข้อมูลที่ได้รับการนำมาใช้ในหลาย ๆ โครงการ การได้ข้อมูลจากการประชุมนี้ เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และผ่านการสังเคราะห์ หรือรวบรวมจากกลุ่มผู้ที่เป็นแกนนำในการดำเนินการแล้ว แต่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ก็คือ ผู้ที่มาเป็นตัวแทนในการนำเสนอข้อสรุปหรือสภาพปัญหานั้น ได้ใช้ทัศนคติและการตัดสินใจส่วนตัวเข้าไปด้วยในการวิเคราะห์ปัญหา ดังนั้น ข้อสรุปจึงอาจไม่สะท้อนปัญหาที่เป็นจริงในบางเรื่องได้ เว้นแต่บุคคลนั้นจะมีความเป็นกลางในการรวบรวมสภาพปัญหาได้อย่างดี

๔.๓.๓ ปัญหาการวัดประสิทธิผลในการพัฒนาตนเองของชาวเขา ว่าสามารถตระหนักถึงปัญหาของเขาและสามารถแก้ไขหรือหาทางป้องกันปัญหาดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งการประเมินโครงการในลักษณะนี้ จำต้องอาศัยเวลาในการติดตามผล จึงไม่อาจสรุปผลได้ภายในเวลาสิ้นสุดของโครงการต่าง ๆ ได้ แต่ต้องอาศัยการติดตามผลอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานพอสมควร

๔.๓.๔ โครงการพัฒนาชาวเขานั้น ส่วนใหญ่ละเลยการพัฒนาจิตใจของชาวเขา และการเปิดโอกาสให้ชาวเขาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการ วัตถุประสงค์ และเป็นผู้ประเมินประสิทธิผลของโครงการเอง เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่นของชาวเขาเข้ามามีส่วนในการกำหนดสภาพปัญหา การแก้ไขปัญหา การติดตามผล และการประเมินโครงการในแต่ละโครงการนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่ในโครงการพัฒนาของชาวเขามากนัก ดังนั้น การพัฒนาต่าง ๆ จึงมีข้อจำกัดในด้านประสิทธิผลของการประเมินผลว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาของเขาได้เพียงใด แม้ว่าการประเมินนั้นจะสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะเป้าหมายที่ตั้งไว้อาจไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของชุมชนนั้นก็ได้

๕. บทสังเคราะห์และข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

คำถามที่จะต้องถามต่อปัญหาการจัดทำนโยบายในการพัฒนาชาวเขา และการประเมินโครงการของชาวเขามีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกัน กล่าวคือ การกำหนดทิศทางของการพัฒนาชาวเขาในแนวคิดของการพัฒนามีผลกระทบต่อการกำหนดแผนปฏิบัติการในการพัฒนาชาวเขาแต่ละโครงการ และรวมถึงเป้าหมายในการวัดหรือประเมินประสิทธิภาพของโครงการพัฒนาชาวเขาต่าง ๆ ด้วย ดังนั้น จากการศึกษาในรายงานฉบับนี้ พบว่า แม้ในนโยบายของการพัฒนาชาวเขาของรัฐบาลไทยเอง ก็มีกระบวนการพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามสภาพปัญหา แนวคิด และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาตลอด อย่างไรก็ตามก็ดี จากหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตาม

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งให้หลักประกันสิทธิของชาวเขา ที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา จารีตประเพณีท้องถิ่น และการมีสิทธิชุมชนที่จะพัฒนาความเป็นกลุ่มชนของเขาได้ ในขณะที่เดียวกันชาวเขาจะต้องประสบกับปัญหาของการที่ต้องติดต่อกับสังคมเมืองของชาวพื้นราบ ชาวต่างประเทศ หรือแม้แต่ชนเผ่าเดียวกันแต่อยู่คนละประเทศ การปรับตัวและปรับตัวให้สอดคล้องกับข้อจำกัดทางกฎหมาย และการดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องหาความสมดุลในการพัฒนาชาวเขาเองให้รู้ถึงสภาพปัญหานี้ และสนับสนุนให้เขาจะต้องหาทางเลือกในการปรับตัวของเขาเองให้สอดคล้องและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมดังกล่าว และขณะเดียวกันก็ไม่ควรทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่าซึ่งได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานานอันเป็นการทำลายความเป็นเอกลักษณ์ของเขาจากกระบวนการพัฒนาการ ซึ่งขัดต่อหลักการในกฎหมายไทยและมาตรฐานสากลที่ให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยด้วย

กล่าวโดยเฉพาะ โครงการพัฒนาบางโครงการหรือแนวทางในการพัฒนาชาวเขาควรได้รับการตรวจสอบถึงแนวทางว่าสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล หรือเป็นการทำลายวัฒนธรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเขาและอาจก่อให้เกิดปัญหาแก่ชาวเขาอีกก็ได้ เช่น

๕.๑. รูปแบบและแนวทางการพัฒนาชาวเขา เป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องทบทวน เพราะในอดีตที่ผ่านมาแนวทางการพัฒนาชาวเขาเป็นไปตามที่ทฤษฎีทำให้ทันสมัย (modernization theory) ซึ่งใช้มาตรฐานของประเทศที่พัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม มาเป็นรูปแบบในการพัฒนาชาวเขา ซึ่งทำให้ชาวเขาบางเผ่ามีความสับสนในวัฒนธรรมของคนและวัฒนธรรมใหม่ และการเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาหมดไป ต่อมาเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development theory) ซึ่งให้ความสำคัญของแนวคิดดั้งเดิม และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ของชาวเขา ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตของแนวทางการพัฒนาชาวเขานี้ กล่าวได้ว่า การพัฒนาชาวเขาต้องตั้งบนพื้นฐานของความเข้าใจในปัญหาและสภาพแวดล้อมของชาวเขาเองก่อน ซึ่งปัญหาของแต่ละเผ่าจะไม่เหมือนกัน แต่กระบวนการพัฒนาชาวเขาจะใช้วิธีการเดียวกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดประสิทธิผลในการดำเนินการตามโครงการแตกต่างกัน แนวคิดในการพัฒนาเหล่านี้ไม่ใช่ของใหม่สำหรับการศึกษาและการกำหนดรูปแบบของแผนงานพัฒนาและให้การสงเคราะห์ชาวเขา ทั้งนี้เพราะหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับชาวเขาทั้งภาครัฐและเอกชนก็ได้ตระหนักดีในแนวคิดที่จะพัฒนาชาวเขาโดยสร้างความแข็งแกร่งและการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเขา แต่ปัญหาที่สำคัญในขณะนี้คือการนำเอาแนวคิดในการพัฒนาในรูปแบบเบ็ดเสร็จและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวเขาจะสามารถปฏิบัติได้เป็นรูปธรรมอย่างไร เพราะในปัจจุบันเพียงแต่มีความเข้าใจว่า การปฏิบัติของชาวเขาแต่ละเผ่าควรจะใช้รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับชนเผ่า นั้น ๆ การจะใช้รูปแบบการพัฒนา

เป็นรูปแบบเดียวกันน่าจะไม่สามารถประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งในประเด็นนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบความเป็นไปได้ในการผลักดันให้ชาวเขาเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เขาจำเป็นต้องได้รับการพัฒนามีอย่างไร เพื่อให้รัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงปัญหาของเขาที่แท้จริง แทนที่จะเป็นการนำเอาค่านิยมของคนไทยพื้นราบ หรือแนวคิดของการพัฒนาแบบประเทศที่พัฒนาแล้วมากำหนดความจำเป็นและความต้องการของชาวเขา

คำถามที่สำคัญ อีกประการ คือ นโยบายของรัฐบาลไทยปัจจุบันควรจะมีแนวทางในการปฏิบัติต่อชาวไทยภูเขาในปัจจุบันอย่างไร เพราะ แนวทางผสมผสาน การผสมกลมกลืน หรือการปล่อยให้ชาวไทยภูเขามีกระบวนการพัฒนาตนเองตามแนวทางของเขา เพื่อความจำเป็นของเขาเป็นแนวทางที่รัฐบาลไทยยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องนี้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องหาแนวทางที่ชัดเจนสำหรับเรื่องนี้ก่อน

สิ่งที่ควรต้องตรวจสอบต่อไปคือ ชนชาวเขาแต่ละเผ่ามีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาในแนวคิดและรูปแบบอย่างไร จึงจะเหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาตนของชาวเขาแต่ละเผ่าได้

๕.๒. ปัญหาการมีส่วนร่วมของชาวเขา กระบวนการกำหนดโดยให้ชาวเขามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติการ อาจกล่าวได้ว่า ในโครงการพัฒนาที่เข้าไปสู่ชาวเขาเกิดจากแนวคิดและวิธีการของผู้ที่ไม่ได้เป็นชาวเขา และวิธีการที่จะพัฒนาก็เป็นวิธีเดียวกันกับชาวไทยบนพื้นราบ ซึ่งบางกรณีอาจไม่สอดคล้องกับการปรับตัวของชาวเขาซึ่งมีวิถีการดำรงชีวิตบนพื้นที่สูง

ที่สำคัญคือ ชาวเขาไม่มีโอกาสได้แสดงความจำเป็นหรือมีส่วนกำหนดในเชิงนโยบาย ต่อคณะกรรมการชาวเขาไม่ว่าในระดับใดเลย ที่มีโอกาสก็จะอยู่ในฐานะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชาวเขา หาใช่ชาวบ้านไม่ ซึ่งการขาดข้อมูลส่วนนี้เองทำให้ขาดข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาของเขาโดยตรง อีกทั้งผู้นำทางการของชาวเขา ส่วนใหญ่ที่มาติดต่อกับราชการไทย มักจะไม่ใช้ผู้นำตามความเป็นจริงในหมู่บ้านเพราะผู้นำเหล่านี้ไม่สามารถสื่อสารกับข้าราชการที่ไม่รู้จักภาษาท้องถิ่นได้ ดังนั้นการประสานงานให้เป็นไปตามโครงการต่าง ๆ จึงเป็นปัญหาอุปสรรคส่วนใหญ่

กระบวนการที่ทำให้ชาวเขามีส่วนในการตัดสินใจและร่วมมือในโครงการพัฒนานั้น ได้มีความพยายามของกรมประชาสงเคราะห์และองค์กรเอกชน ที่จะใช้หลักการนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติให้เป็นไปตามโครงการ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ยังไม่มีกระบวนการกำหนดนโยบายหรือการนำไปปฏิบัติโดยการพิจารณาร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทยและผู้นำของชาวเขาในแต่ละพื้นที่ก่อนที่จะนำไปบังคับให้เป็นไปตามแผน ขณะนี้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แต่ละหมู่บ้านจะมีสภาตำบลซึ่งทำหน้าที่ในการกำหนดแผนการพัฒนาหมู่บ้านนี้ สภาตำบลจึงนำ

จะเป็นรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นทางการ หรือการจัดการบริหารของชาวเขาบางเผ่าเช่น อาข่า⁶ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะปกครองที่สอดคล้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย และมีการตรวจสอบติดตามที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้เกิดการบังคับให้เป็นไปตามโครงการพัฒนาที่กำหนดจากการมีส่วนร่วมของผู้แทนชาวเขาคด้วย

จึงควรทบทวนรูปแบบและวิธีการซึ่งจะทำให้ผู้นำชาวเขาได้มีส่วนในการกำหนดนโยบาย โครงการ และการมีส่วนร่วมในการบังคับให้เป็นไปตามแผน ของการพัฒนาในแต่ละพื้นที่อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับความจำเป็นของชาวเขาแต่ละเผ่า และแต่ละพื้นที่

๕.๓. **ปัญหาการไม่ประสานงานทั้งในด้านการกำหนดรูปแบบและการประสานงานในองค์กร** องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับชาวเขามีจำนวนมาก ซึ่งรวมทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือการพัฒนาชาวเขาให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ที่มีความแตกต่างกัน ก็คือแนวคิดในการมองปัญหาชาวเขาแตกต่างกัน กลุ่มหนึ่งมองชาวเขาในลักษณะที่เป็นปัญหาของความมั่นคง ปัญหาอาชญากรรม การทำลายสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ จึงต้องควบคุมมิให้ชาวเขาก่อปัญหาเหล่านั้น (ส่วนใหญ่กลุ่มนี้จะเป็นมุมมองของเจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และกระบวนการค้าหญิงและเด็ก ซึ่งรวมถึงหน่วยงานขององค์การระหว่างประเทศที่ป้องกันและปราบปรามการผลิตยาเสพติดด้วย)

แต่อีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าชาวเขาเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการสงเคราะห์เพราะเป็นคนที่ย้อยโอกาส เป็นผู้ที่มีความเสี่ยงภัยจากกระบวนการพัฒนา ทั้งในด้านการสูญเสียความเป็นตัวตน ความเข้าใจในตัวตนและขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมกลุ่ม และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยมนี้เองมีเป็นปัจจัยที่สร้างความอ่อนแอให้กับสังคมชาวเขา อันมีผลให้ชาวเขาไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ดังนั้นแนวคิดที่แตกต่างกันนี้จึงทำให้แนวทางการพัฒนาหรือปฏิบัติต่อชาวเขาในลักษณะที่ไม่ได้มองชาวเขาอย่างเป็นผู้ก่อปัญหาและมองว่าเป็นผลผลิตจากระบบสังคม การเมือง และการปกครองที่มีความแตกต่างกันและมีอิทธิพลเหนือโครงการสร้างทางสังคม วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขา นักวิจัยหรือนักปฏิบัติการเหล่านี้ มักจะอยู่ในกลุ่มที่ให้การสงเคราะห์ชาวเขา

ปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินการตามโครงการพัฒนาชาวเขาและเป็นปัญหาต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ คือ ปัญหาการไม่ประสานงานของผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านการพัฒนา ในโครงการต่าง ๆ จึงมีลักษณะไม่เป็นการดำเนินการในแนวทางที่สอดคล้องกัน ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งในกรณีเกิดปัญหาที่จะต้องจัดการกับปัญหาชาวเขาที่สำคัญในบางเรื่อง เช่น ปัญหาการอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่อนุรักษ์ หรือการดำเนินการต่อชาวเขาที่เข้ามาทำงานในเมืองโดยผิดกฎหมาย

⁶Ibid. p. 63

หรือการให้สัญชาติแก่ชาวเขาเป็นต้น เพราะบางกลุ่มก็ให้ความสนับสนุนชาวเขา บางกลุ่มก็ประนามชาวเขาและเรียกร้องหรือมีโครงการเพื่อให้ชาวเขาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นปัญหานี้

ข้อเสนอแนะของผู้เขียน จึงอยู่ที่การศึกษารูปแบบของการจัดองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับชาวเขาว่า ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการหรือการเพิ่มเติมกรรมการที่เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนปัญหาชาวเขาอย่างไรหรือไม่ และขอบเขตอำนาจควรมีการปรับปรุงอย่างไร นอกจากนี้ควรตรวจสอบว่า องค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีความซับซ้อนหรือไม่ มีประสิทธิภาพอย่างไร และควรจะปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพที่แท้จริงอย่างไร

๕.๔. เป้าหมายของการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา ปัจจุบันมุ่งเน้นการประเมินโดยพิจารณาจากผลสำเร็จและประโยชน์ที่ชาวเขาได้รับการบริการสังคมที่ทางรัฐหรือแต่ละโครงการกำหนด เป็นคำตอบสำหรับการวัดค่าประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งมักจะละเลยปัญหาการพัฒนาจิตใจของชาวเขาว่าสามารถรับทราบปัญหา หรือเรียนรู้วิธีการปรับตัวและพัฒนาตนได้มากน้อยเพียงใด ดังนั้นจึงอาจเกิดปัญหาว่าโครงการบางโครงการซึ่งประสบความสำเร็จในด้านการวัดว่าสามารถปฏิบัติได้ตามเป้าหมายในปริมาณหรือจำนวนที่ทำได้ตามโครงการ แต่ความต่อเนื่องของโครงการอันเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่จะสร้างให้ชาวเขาสามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือสามารถดำเนินกิจกรรมอันเป็นการพัฒนาชุมชนของคนได้เอง ซึ่งในทางความเป็นจริง หรือบางโครงการกลับไม่ได้รับการสานต่อจากชาวเขาหลังจากที่โครงการนี้จบลง สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะชาวเขาไม่เห็นคุณค่าของการพัฒนาในวิธีการนั้น หรืออีกกรณีหนึ่งเพราะแนวทางของโครงการนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพความจำเป็นหรือสภาพความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิตของชาวเขาในพื้นที่นั้นเลย

๕.๕. วิธีการประเมินโครงการ โดยใช้การสัมภาษณ์ หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการสังเกตพฤติกรรมของผู้ที่ถูกประเมินนั้น อาจไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ทั้งนี้ เนื่องจากข้อจำกัดในด้านภาษาและการออกแบบสอบถามของผู้สัมภาษณ์ และผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งส่วนใหญ่ต้องใช้ล่ามจึงมีความคลาดเคลื่อนในข้อมูลที่สื่อผ่านกันได้ ข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลในระยะเวลาอันสั้น มีผลทำให้ข้อมูลที่ได้รับอาจคลาดเคลื่อน ส่วนการใช้การสังเกตโดยมีส่วนร่วมในการประเมินก็มีข้อจำกัดว่าจะต้องใช้เวลาและกำลังคนที่ต้องเข้าไปเก็บข้อมูลเป็นจำนวนมาก

การศึกษาและปรับปรุงแนวทางการประเมินโครงการนี้ ควรได้ศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่จะให้มีการประเมินโดยชาวเขาที่อยู่ในพื้นที่นั้น หรือผู้นำชาวเขาได้มีโอกาสให้ข้อมูลและติดตามการปฏิบัติตามโครงการแทนที่จะเป็นการประเมินอย่างรวดเร็วของนักวิชาการอย่างเดียว

บทสรุป

ความพยายามของรายงานบทนี้ ต้องการจะแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชาวเขาของไทยทั้งโครงการภาครัฐและภาคเอกชนในระดับมหภาค ทั้งนี้ เพราะข้อจำกัดในด้านเวลาและข้อมูลที่น่ามาศึกษา จึงไม่สามารถและไม่อาจนำตัวอย่างโครงการพัฒนาต่าง ๆ มาพิเคราะห์และจัดระบบได้อย่างชัดเจนเพียงพอ แต่ภาพที่ได้นำเสนอและผู้เขียนได้เห็นกว้าง ๆ ว่าโครงการพัฒนาชาวเขาก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดในการพัฒนาของนักวิชาการและนักมานุษยวิทยาเป็นหลัก ที่เห็นว่าชาวเขาเป็นผู้ก้อยโอกาสทั้งในฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และต้องได้รับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่กระบวนการในการพัฒนานั้นยังขาดการศึกษาถึงภาพสะท้อนของปัญหาและความจำเป็นของชาวเขาแต่ละเผ่าอย่างแท้จริง และเป็นกระบวนการที่มีแนวคิดว่าการพัฒนาชาวเขาทุกเผ่าสามารถใช้วิธีการเดียวกันนี้ได้ ดังนั้น ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนา และผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวเขาจากกระบวนการพัฒนานี้ ทำให้เป็นสภาพปัญหาที่รัฐบาลไทยจะต้องหันมาทบทวนแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาว่าจะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีคิดต่อปัญหาชาวเขาอย่างไร และแนวคิดในการดำเนินการ โดยใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ปฏิบัติแต่ฝ่ายเดียวโดยไม่ได้เปิดโอกาสให้ชาวเขาซึ่งเป็นเจ้าของปัญหามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและร่วมมือในฐานะการเป็นผู้ร่วมแก้ปัญหานั้นจะก่อให้เกิดปัญหาอย่างไร

ทางออกของปัญหาที่รายงานฉบับนี้เสนอไว้ คือความพยายามที่จะต้องเข้าใจปัญหาชาวเขาโดยให้ชาวเขาได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ร่วมกับราชการหรือหน่วยงานเอกชน และการปรับปรุงองค์กรที่เข้ามาสอดคล้องกับการพัฒนาดังกล่าวควรมีอย่างไร ตลอดจนการกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อให้ชาวเขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบและเป็นแผนพัฒนาระยะยาว ซึ่งแนวคิดนี้ เท่าที่ได้สำรวจงานวิจัยของผู้ที่ได้ศึกษาเห็นได้ว่ามิใช่แนวคิดใหม่ แต่การปฏิบัติตามแนวคิดนี้ต่างหากที่ยังมีข้อจำกัดในการกำหนดให้เป็นรูปแบบการทำงานและมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง ข้อที่ผู้เขียนไม่สามารถตรวจพบในงานวิจัยหรืองานวิชาการในเรื่องการพัฒนาชาวเขานี้ ก็คือ การศึกษาถึงศักยภาพและข้อจำกัดของชาวเขาและชุมชนแต่ละชุมชนในการสนองตอบต่อการพัฒนาในลักษณะการพึ่งตนเอง ตามสภาพปัญหาด้วยวิถีของวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของชาวเขาเอง และที่สำคัญอีกประการก็คือ การศึกษาถึงกรอบทางกฎหมายที่จะสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการพัฒนาชาวเขาให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง อนุรักษ์จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นหรือชุมชน และในขณะเดียวกันก็สามารถอยู่ร่วมกับสังคมใหญ่ได้อย่างกลมกลืนสอดคล้อง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย. นโยบายการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๒๕.

กองประสานราชการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. รายงานการประเมินผลโครงการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ของกรมการปกครอง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๔.

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. ก้าวใหม่การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ธันวาคม ๒๕๔๐.

คณะกรรมการการสำรวจข้อมูลพื้นฐานคุณภาพชีวิตแม่และเด็กชาวเขากลุ่มน้ำแม่จัน-แม่สลอง. รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน คุณภาพชีวิตแม่และเด็กชาวเขากลุ่มน้ำจัน แม่สลอง เชียงราย : บริษัทเชียงรายรุ่งโรจน์ จำกัด ๒๕๓๘.

บุญชนะ ทองแสน. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีแม่ลาว” ใน ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา ฉบับพิเศษ ครอบคลุม ๓๐ ปี สถาบันวิจัยชาวเขา ๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๘ หน้า ๑๒-๒๕.

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต. รายงานวิจัย เรื่อง คณะกรรมการหมู่บ้านกับการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวเขาเผ่าลีซอ สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เอกสารวิชาการ หมายเลข สวช. ๐๘-๓๗-๐๔, ๒๕๓๗

นิพัทธเวช สืบแสง. “การมีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา” ใน ข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๒๖ หน้า ๓-๒๓.

มงคล จันทรบำรุง. “พ่อค้ากับนักบุญ : จิตสำนึกของเข้ากับกะเหรี่ยง” ใน ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา ฉบับพิเศษ ครอบคลุม ๓๐ ปี สถาบันวิจัยชาวเขา ๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๘ หน้า ๖๖-๗๕.

วันช พุกยะศรี. ทรรศนะในการแก้ไขปัญหาชาวเขา เนื่องในการประชุมเชิงสัมมนา เรื่อง การป้องกันปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขา ณ ดิگสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๕ เอกสารวิชาการ หมายเลข สว. ๐๐-๒๕-๐๓ เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก, ๒๕๒๕.

วันช พุกยะศรี. ทรรศนะในการแก้ไขปัญหาชาวเขา บทความเนื่องในการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขา ณ ดิگสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๕. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก, ๒๕๒๕.

วนิช พลกษะศรี. “ปัญหาชาวเขา นโยบายและการจัดองค์กรหลักในการแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อยชาวเขา”, การประชาสงเคราะห์ ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๕ กันยายน - ตุลาคม ๒๕๓๑ หน้า ๗๓-๘๓.

สกล บุญคำ. การนำนโยบายการพัฒนาชาวเขาสู่การปฏิบัติ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มิถุนายน ๒๕๔๐.

สถาบันวิจัยชาวเขา กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์. สรุปผลการดำเนินงานสถาบันวิจัยชาวเขา ประจำปี ๒๕๓๕.

สถาบันวิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานบริหารโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง และจังหวัดพะเยา. รายงานการวิจัยเพื่อการพัฒนา เรื่อง ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เอกสารวิชาการ ลำดับที่ สวช. ๐๐-๓๘-๐๓, ๒๕๓๘.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยและการพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ. การประเมินผล งานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) บทสรุปสำหรับผู้บริหาร เสนอต่อ สำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี, กันยายน ๒๕๓๕, เอกสารอัดสำเนา.

สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) . แผนงานสมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช ๒๕๔๐-เมษายน ๒๕๔๑. เอกสารอัดสำเนา.

อิฐศักดิ์ ศรีสุข. รายงานวิจัย เรื่อง ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน การวิจัยเชิงปฏิบัติการกรณีศึกษาในหมู่บ้านชาวเขา โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เอกสารวิชาการลำดับที่ สวช. ๐๔-๓๕-๐๑, ๒๕๓๕.

ภาษาอังกฤษ

Naesss, Marianne. *Negotiating NGO Partnerships : Rhetoric and Reality*,
A thesis May 1995

Sadet Doi (Royal Visits to the Hills). Bangkok:1970.

Manndoff,Hans.*The Hill Tribes Program of the Public Welfare
Department,Ministry of Interior, Thailand:Research and Socio-
economiv Development*. Bangkok:1965.

Public Welfare,Department.*A Brief of Hill Tribe and Welfare Programs
in Northern Thailand* Bangkok:1994

Public Welfare,Department.*Annual Report 1996*. Bangkok:1996

Royal Thai Government.Office of the Secretariat of For Policy on and
Solving Problems of the Hilltribes Regarding Communities,the
Environment,and Forest Destruction.*Phaen Mae Bot Phua
Kanphathana Chumchon Singwaetlom Lae Kankhuapkhuam phut
septit This Sung Chabap Thi 2 Ph.S. 2540-2544*. (Second
Masterplan for Developing Highland Communities, the
Environment,and forConntrooling Narcotic Crops 1997-2001).
Bangkok:1997

Suwan Ruenyote."*Development and Welfare for the Holl Tribes in
Thailand*" in *Tribesmen and Peasants in North Thailand :
Proceedings of the First Symposium of the Tribal Research
Centre, Chiang Mai Thailand*.Chiang Mai: 1967

Wanat Bhuruksasri." Government Policy: Highland Ethnic Minorities" in
John Mckinnon and Bernard Vienne (eds.) *Hill Tribes Today:
Problems in Change*. Bangkok:1989,pp.

Australian Agricultural Consulting and Management Company.*Highland
Agricultural and Social Development (HASD) Project Review
Document*. Chiang Mai: 1988

Australian Agricultural and Management Company. *TA-HASD
Watershed Development Program Principle and Practices*.
Chiang Mai:1989

- Ben Yehuda, David & G. Lamar Robert. *Pae Por Highland Development Project TA-HASD Watershed Development Project THA/86/004 THA/86/326 Report of the Evaluation Mission*. Chiang Mai: 1989
- Chayan Vaddhanaphuti. *Thai-German Highland Development Programme Social Sector Evaluation Report*. Chiang Mai: 1986. Including notes by Akha specialist, Leo Alting Von Geusau.
- Carson, Stephen and Walaitat Worakul. *Integrated Pocket Area Development Project: Final Project Report and Final Human Resource Development Report (1990-1994)*. Chiang Mai: 1994.
- Chayan Vaddhanaphuti, et al. *Final Project Evaluation Report for "Strengthening of Community-Based Drug Prevention Strategies in the Highlands of Northern Thailand" Project*. Chiang Mai: 1997.
- Doi Tung Development Project. *Achievements of the Doi Tung Development Project Under the Initiative of H.R. the Princess Mother*. Chiang Rai: 1994.
- Francis, Paul A., Benchaphun Shinawatra, Ken Kampe, & Chuchaad Chue-cha-pa. *Executive Summary United Nations International Drug Control Programme Report of the Terminal In-Depth Evaluation Mission of Wieng Pha Highland Development Project*. 1992.
- Francis, Paul A., Chakrapand Wongburanavart, & Seri Srihatrai. 1991. "Conclusions, Recommendations, and Lessons Learned" in *Report of Terminal In-Depth Evaluation of Pae Por Highland Development Project*. 1991.
- Gsanger Hans, et al. *Findings and Recommendations of the Review Mission to the Thai-German Highland Development Programme*. Berlin, Chiang Mai, & Eschborn: 1996.
- Hickey, Gerald & Jesse Wright. *The Hill People of Northern Thailand: Social and Economic Development*. Bangkok (submitted to USAID): 1978.

Hill Tribe Welfare Division, Department of Public Welfare. *Thai-Australia Highland Agricultural and Social Development Project Proceedings of Completion Seminar*. Chiang Mai: 1993.

Kanok Rerkasem, et al.. *Assessment of Sustainable Highland Agricultural Systems*. Bangkok: 1994.

Kanok Rerkasem, Ken Kampe, Chupinit Kesmanee, & Christopher Berg. *Impact Assessment Study Nam Lang*. Chiang Mai: 1994.

Mann, Richard, ed. *Terminal Report of the Thai/UN Highland Agricultural Marketing and Production Project*. Chiang Mai: 1984.

Pongsak Angasith. *An Adoption of Crop Replacement Programme by Hill Tribe Farmers in Highland Agricultural Marketing and Production Project Thai/UNDP during the Period 1975-1980*. Chiang Mai: 1982.

Renard, Ronale D., et al. *Changes in the Northern Thai Hills: An Examination of the Impact of Hill Tribe Development Work 1975-1987*. 1988.

Royal Project. *The Royal Project*. Chiang Mai. 1991. Including the Achievement Announcement of Ramon Magsaysay Awards Foundation of the Occasion of 1988 Ramon Magsaysay Awards Presented to the Royal Project. 1988. In Thai & English.

Thai-Australian Highland Agricultural Project. *Final Report on Agricultural Research and Development in the Highlands of Northern Thailand*. 1981.

Thai-German Highland Development Programme. *Study on Options for Supporting Institutional Structures Related to Highland Development in Mae Hong Son Province*. Chiang Mai: 1993.

Thai-German Highland Development Programme. *Evaluation of the Project Thai-German Highland Development Programme*. Bonn: 1993.

Thai/UN Pae Por Highland Development Project. *Five Years of Pae Por Development Project*. Chiang Mai: 1991.

Tulawat Panichcharoen & Chatchawan Tongdeelert. *Lessons Learned from CLM and SFS in the Thai-German Highoand development Programme Nam Lang and Huai Poo Ling Areas*. Chiang Mai: 1997.

UNDCP-ONCB Seminar Papers "Two Decades of Thai-UN Cooperation in Highland Development and Drug Control: Lessons Learned-Outstanding Issues-Future Directions". Chiang Mai, 1994.

Williams, I.M.G. "UN/Thai Programme for Drug Abuse Control in Thailand-A Report on Phase I: February 1972-June 1979". *Bulletin of Narcotic Drugs* 31:2 (April-June). 1979.

Arunee Wiangsaeng. *Kaset Choenganrak Bon Thesung Doi Mae Salong: Prasopakan Ah-Jer Chermuku [Conservationist Agriculture at Doi Mae Salong: The Experiences of Ah-Jer Chermuku]*. In Kamon Sanankong et al., eds. *Phumpannya Kasetakam: Prasopakan Chak Lan Na [Indigenous Agriculture: Experiences fuom Lan Na {Northern Thailand}]*. Bangkok: 1996,pp. 17-34.

Chantaboon Sutthi. "Highlander's Policy and Development in Thailand". Paper presented at Asian Development Bank Forum on Indigenous Peoples Policies for Development Assistance in Asia, Manila: 1995.

Chantaboon Sutthi. "Highland Agriculture: From Better to Worse" in John McKinnon and Bernard Vienne, (eds.). *Hill Tribes Today: Problems in Change*. Bangkok: 1989.

Chupinit Kesmanee "Dubious Development Concepts in the Thai Highlands: The Chao Khao in Transition". *Law and Society Review* 28:3 1994.

Chupinit Kesmanee and Kulawadee Charoensri. *The Impact of Tourism of Culture and Environment: A Case Strdy of the Mae Taeng Trekkin Route in Chiang Mai*. Chiang Mai: 1994.

Cooper, Robert G. *Patterns of Work Organization In a Situation of Agricultural Transition* Singapore: 1980.

Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, and Tribal Research Institute, Department of Public Welfare. *Socio-Cultural Study of the Impact of Social Development Programs on Tribal Woman and Children*. Chiang Mai: 1985.

Grandstaff, Terry B. *Shifting Cultivation in Northern Thailand: Possibilities for Development*. Tokyo: 1980

Prasert Chaipigusit. "Government Policy of the Development of Highland People in Thailand". Paper presented at Highland Peoples Programme Regional Workshop, Phnom Penh: 1997.

Preeda Tasanapradit, Usaneya Perngpam and Vichai Poshyachinda. *Hill Tribal Population and Family*. Bangkok: 1986

Renard, Ronald D, et al. *Evaluation of the Development Agriculture and Education Project for Akha (DAPA)*. Chiang Mai: 1995.

Somphop Larchrojna. "Who Will Take Care of Thng Yai". Chiang Mai: 1996.

Tribal Research Institute. Raingan Kanruapruam Khomun Kanphicharana Long Sanchat Thai Hai Chao Khao (Report on Collecting Data in Considering the Issuing of Thai Citizenship to Hilltribes). Ching Mai: 1997.

Wanat Bhruksasri. "Personal Opinion on How to Approach Development Problems in the Highlands ," in John McKinnon and Bernand Vienni, (eds.) *Hill Tribes Today: Problems in Change*. Bangkok: 1989.

Foundation of Education for Life and Society. *Directory of Hilltribe Development Organization in Thailand*. 1990.

Hilltribe Welfare Division . "Summary of Highland Population in Thailand". In *Directory of Highland Communities in Thailand 1995-1996*.

บทวิจารณ์รายงานวิจัยเรื่อง
“ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย”

โดย มงคล จันทรบำรุง

1. หัวข้อการศึกษา

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยที่มีการศึกษาในเรื่องประสิทธิผลของโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย โดยมีเหตุผลสนับสนุนดังนี้

1.1 เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ รัฐบาลได้เริ่มทำงานกับชาวเขามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 คณะมิชชันนารี OMF เริ่มทำงานกับกะเหรี่ยงเมื่อปี 2493 หน่วยงานระหว่างประเทศ และหน่วยงานต่างประเทศ ได้เริ่มทำงานกับชาวเขามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ผลการดำเนินการทั้งของภาครัฐและเอกชนดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก แต่การศึกษาประสิทธิผลและการประเมินผลโครงการพัฒนาในภาพรวมดังกล่าวยังมีน้อย เท่าที่ผ่านมาจะเป็นการศึกษาและประเมินผลเฉพาะด้าน และแต่ละโครงการมากกว่า เช่น กนก (2537) Renard (2535) Robert (2534) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2525) และ (2528) การศึกษาประสิทธิผลและการประเมินผลดังกล่าว จะได้แนวทางในการเสนอโครงการพัฒนาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

1.2 เป็นการศึกษาเพื่อหาทางเลือกใหม่ ในช่วงเวลาเกือบ 40 ปี ของการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา รัฐบาลได้มีการปรับปรุงรูปแบบและแนวนโยบายในเชิงปฏิบัติงานกับชาวเขาอยู่เสมอ เช่น การจัดตั้งนิคมชาวเขา (2503) การพัฒนาแบบหน่วยงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ (2506) การกำหนดนโยบายรวมพวกและการพัฒนาเขตพื้นที่ (2519) การปรับปรุงนโยบายและองค์การดำเนินงานแก้ไขปัญหาวชาวเขาและการปลูกฝิ่น (2525) การกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายการแก้ไขปัญหาวความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด (2532) และการกำหนดแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง (2540) แต่อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงดังกล่าวนี้ก็ไม่สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดประสิทธิภาพอย่างค่อเนื่อง ในหลายพื้นที่สามารถแก้ไขปัญหาวชาวเขาบางด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่กลับมีปัญหาวตัวใหม่เกิดขึ้นมา เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย การเสื่อมสลาย

ของวัฒนธรรมและกลไกควบคุมทางสังคมตามจารีตประเพณี การศึกษาเพื่อหาทางเลือกใหม่
ในการพัฒนาแบบยั่งยืนนี้ จะเป็นประโยชน์กับงานพัฒนาชาวเขาในอนาคต

2. บทนำ

ผู้ศึกษาวิจัยควรให้ความสำคัญในเรื่องของความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่ามีวิถีคิด ในการดำเนินชีวิตในแต่ละ
สภาวะแวดล้อมทางสังคม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน ความแตกต่างนี้ทำให้
ชาวเขาแต่ละกลุ่มเกิดความเข้าใจและตอบสนองต่อโครงการพัฒนาชาวเขาในลักษณะที่แตก
ต่างกันออกไป เช่น การคุมกำเนิด การปรับตัวให้เข้ากับกระแสหลักทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

3. โครงการพัฒนาชาวเขา

3.1 จะเห็นได้ว่าการที่รัฐบาลมีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายในการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ชาวเขาและนโยบายของรัฐบาลในแต่ละช่วง ดังนั้นผู้ศึกษาควรจะทำ
ความเข้าใจในสถานการณ์และนโยบายของรัฐบาลในแต่ละช่วงด้วย เช่น รัฐบาลได้เริ่มดำเนินการกับ
ชาวเขาหลังจากที่ออกกฎหมาย เลิกการผลิต จำหน่าย และเสฟผิ่น (2510) ความตระหนักใน
ทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 องค์กรพัฒนาเอกชน

นอกจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเบื้องต้นไว้แล้ว ยังมีหน่วยงาน
อื่นๆ ทำงานกับชาวเขามาก ที่สำคัญมี

- องค์กรทางศาสนา ซึ่งมีทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ โดย OMF เริ่มในปี 2493 และพระธรรมจาริกในปี 2508
- โครงการหลวง เริ่มดำเนินงานในปี 2510 ปัจจุบันนี้ดำเนินงานใน 293 หมู่บ้าน
- องค์กรสังกัด UN ผลจากการสำรวจฯ ชาวเขาของ UN ในปี 2510 ทำให้หน่วยงานของ UN หลายหน่วยงาน เช่น UNICEF, FAO, UNPDAC เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเขาในการพัฒนาชุมชนและปลูกพืชทดแทน
- องค์กรระหว่างประเทศ มีรัฐบาลหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย เยอรมนี นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ ให้ความช่วยเหลือผ่านหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงาน ปปส. กรมประชาสัมพันธ์ สถาบันการศึกษา เป็นต้น

4. สภาพปัญหาและอุปสรรคของโครงการพัฒนาชาวเขา

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้ทำการศึกษาวิจัยควรจะกำหนดประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับชาวเขากว้างๆ ไว้ก่อน

4.1 ปัญหาของชาวเขา คือปัญหาที่ชาวเขาคิดว่าเป็นปัญหาของตัวเอง เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐาน การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ สิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด

4.2 ปัญหาของการพัฒนา ซึ่งได้แก่ อุปสรรคในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชาวเขา

4.3 ปัญหาเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา ซึ่งได้แก่ ปัญหาการปรับตัวเข้าสู่กระแสหลักทางสังคม และการปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า การเสื่อมสลายขององค์ความรู้พื้นบ้าน (indigenous wisdom) เพื่อการแก้ไขปัญหามุมชนและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

ความรุนแรงของปัญหาชาวเขาเองจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการพัฒนาจะแตกต่างกันในระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันก็ตาม เช่น ปัญหาโสเภณีในหมู่บ้านเข้าและแม่ว ทั้งนี้ เพราะแต่ละกลุ่มมีวิถีคิดในการปรับตัวที่แตกต่างกัน

5. วิธีประเมินโครงการ

5.1 เป้าหมายในการวัดประสิทธิผลของโครงการ ผู้ศึกษาวิจัยควรจะต้องพิจารณาถึงความยั่งยืนของโครงการด้วย เพราะเท่าที่ผ่านมามีบางกิจกรรมจะได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี แต่เป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น เช่น การส่งเสริมการปลูกกาแฟ

5.2 เครื่องมือที่ใช้วัด ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ในการประเมินผลที่รวดเร็วอาจใช้วิธี People Participation Rapid Appraisal ได้โดยการเชิญตัวแทนชาวบ้านทุกกลุ่มมาสอบถามความคิดเห็น แต่อาจพบว่าผู้อาวุโสจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกับวัยรุ่น

6. บทสมภาระห์และข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนของผู้ศึกษาวิจัย โดยให้ชาวเขาได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลและความช่วยเหลือต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุน (facilitate) การแก้ไขปัญหาของตนเอง การกำหนดทิศทางของการพัฒนาน่าจะมีทั้งระดับชาติและระดับชุมชนที่ให้โอกาสแก่ชาวเขาในการดำเนินการด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

7. สรุป

การศึกษาประสิทธิผลและการประเมินผลนี้ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความเข้าใจในรายละเอียดมาก ทั้งนี้เพราะ

7.1 ความแตกต่างในวัฒนธรรมประเพณี โครงการพัฒนาชาวเขาดำเนินการกับชาวเขารวม 9 เผ่า ซึ่งแต่ละเผ่ามีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน จึงทำให้งานพัฒนาเกิดประสิทธิผลและมีอุปสรรคที่แตกต่างกัน

7.2 ความแตกต่างกันในสภาพพื้นที่ โครงการพัฒนาชาวเขาดำเนินการในพื้นที่ 22 จังหวัด ซึ่งแต่ละพื้นที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อประสิทธิผลในการพัฒนาที่แตกต่างกัน

7.3 สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในช่วงเกือบสิบปีที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมืองอย่างรวดเร็ว ชุมชนชาวเขาส่วนใหญ่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์นั้น และยังได้รับอิทธิพลความทันสมัย (Modernization) จากกระแสสังคมหลักด้วย

ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยควรจะกำหนดขอบเขตทั้งในแง่ของพื้นที่ กลุ่ม ชาติพันธุ์ที่ทำการศึกษา ระยะเวลาที่การศึกษาครอบคลุมถึง ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า หากจะรวมชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ด้วยคงจะเพิ่มความยุ่งยากให้แก่ผู้ศึกษาวิจัยมากขึ้น

นายมงคล จันทร์บำรุง

สถาบันวิจัยชาวเขา

7 พฤษภาคม 2541

บทวิจารณ์
รายงานผลการวิจัยเรื่อง
ประสิทธิภาพผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย

โดย ดร.สินธุ์ สโรบล
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่

ผู้วิจารณ์ขอตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับรายงานการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย รวม 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง รายงานผลการวิจัยที่รองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ นำเสนอนั้น เมื่อพิจารณาในภาพรวมของรายงานแล้วพบว่า นำเสนอค่อนข้างเด่นในด้านของประวัติศาสตร์และพัฒนาการในการดำเนินงานพัฒนาของโครงการพัฒนาชาวเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายและมาตรการในการพัฒนาชาวเขาที่ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 และในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 รวมทั้งการกล่าวถึงหน่วยงานและองค์การที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาชาวเขา แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงการพัฒนาชาวเขาในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 - 4 และฉบับที่ 6 - 8

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงตัวอย่างและกิจกรรมการพัฒนาชาวเขาจากโครงการพัฒนาบนที่สูงที่ดำเนินการโดยส่วนราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนแล้วพบว่า ยังขาดตัวอย่างกิจกรรมการพัฒนาที่สำคัญทั้งของรัฐ เช่น โครงการหลวง และโครงการพัฒนาชาวเขาที่ดำเนินการโดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศ โดยเป็นโครงการร่วมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์การระหว่างประเทศ ดังตัวอย่างเช่น

- Thai UN Integrated Pocket Area Development Project (IPAD)
- Thai-German Highland Development Programme (TG-HDP)
- Thai-Norwegian Church Aid Highland Development Project (TN-HDP)

เรื่องประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย

- Thai-Australia Highland Agriculture and Social Development Project (TA-HASD)
- โครงการพัฒนากลุ่มน้ำแม่แจ่ม
- โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น
- โครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา
- โครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่เปือ และ
- โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาวผาหม่น ฯลฯ

ซึ่งตัวอย่างของโครงการพัฒนาที่สูงดังกล่าวอาจถือได้ว่า เป็นโครงการที่พยายามจะสร้างแบบจำลองของการพัฒนาที่สูง (Model of Highland Development) และได้สร้างผลกระทบ (Impact) ในระดับขนาดใหญ่ของการดำเนินงานทางด้านนี้ให้กับเขตพื้นที่อื่นหลายพื้นที่ของประเทศไทย รวมทั้งเป็นตัวอย่างให้กับการพัฒนาที่สูงของประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างมาก ซึ่งสมควรจะนำมาศึกษาในเชิง “ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา” เป็นอย่างยิ่ง

ประเด็นที่สอง รายงานผลการวิจัยที่น่าเสนอนี้ไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้วิจารณ์ได้สร้างภาพไว้ตั้งแต่เห็นหัวข้อรายงานการศึกษาเกี่ยวกับ ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย กล่าวคือ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าประเด็นในการศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลและการประเมินโครงการ” นี้ควรทำการศึกษาในลักษณะของการทบทวน State of the Arts Review เพื่อเป้าหมายในการหาข้อสรุปทางด้านสถานภาพว่า การพัฒนาชาวเขาที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 ได้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด และสถานภาพในขณะที่ทำการศึกษาวิจัยเป็นอย่างไร โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์หาประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาในระดับนโยบายของรัฐบาล ระดับพื้นที่ของจังหวัด และระดับโครงการพัฒนา ตามยุคสมัยต่างๆ ที่ผู้ศึกษาได้วางกรอบของการศึกษาไว้

อย่างไรก็ตาม อาจเป็นด้วยเหตุของข้อจำกัดทางด้าน Concept และ Approach ตลอดจน Methodology รวมทั้งระยะเวลาในการเข้าศึกษาอาจมีไม่เพียงพอ (ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในการทำความเข้าใจภาพรวมของประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย) จึงทำให้รายงานการศึกษาชิ้นนี้เข้าไม่ถึงภาพใหญ่ที่ว่าด้วย “ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา” ในระดับนโยบายของรัฐบาล ระดับจังหวัด และระดับโครงการพัฒนา

เรื่องประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย

ผู้วิจารณ์ขอเสนอให้มีการศึกษาเพิ่มเติมภายใต้กรอบการวิเคราะห์ประสิทธิผลและประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (1) นโยบายและการบริหารโครงการ
- (2) เกษตรและป่าไม้
- (3) การศึกษา
- (4) การสาธารณสุข
- (5) ระบบเศรษฐกิจ
- (6) การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาองค์กร/สถาบันในชุมชน
- (7) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- (8) การปลูกฝิ่นและยาเสพติด
- (9) ผลกระทบทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงบนที่สูง
- (10) การพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนบนที่สูง

ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่การศึกษาภายใต้กรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวจะช่วยให้เห็นภาพรวมของ “ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา” รวมทั้งทราบถึงสถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น

ประเด็นที่สาม รายงานผลการวิจัยได้กล่าวถึงวิธีการประเมินโครงการโดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ เป้าหมายในการวัดประสิทธิผลของโครงการ เครื่องมือที่ใช้วัด และปัญหาและอุปสรรคในการประเมิน แต่รายงานการวิจัยไม่ได้ให้น้ำหนักและรายละเอียดเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ทั้ง 3 ส่วนเท่าที่ควร แม้ว่าจะมีการอ้างอิงงานวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา 2 - 3 เล่มก็ตาม ในความเห็นของผู้วิจารณ์คิดว่ายังไม่เพียงพอในการที่จะมีข้อสรุปเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเป้าหมายในการวัดประสิทธิผลของโครงการ เครื่องมือที่ใช้วัด และปัญหาและอุปสรรคในการประเมิน

ผู้วิจารณ์เสนอความเห็น ว่า หากผู้เขียนรายงานการวิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์งานวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาชาวเขา นับตั้งแต่งานของ Hans Manndoff (1965), Suwan Ruenyote (1967), Wanat Bhruksasri (1989), Australian Agricultural Consulting and Management Company (1983, 1985, 1988, 1990), William Bourne (1989, 1992), Leo Brandenburg (1986), T.A. Bull (1993), Stephen Carson (1994), Chantaboon Sutthi (1989, 1991, 1994, 1995) P.R. Jone (1993), Peter Kunstadter (1970, 1978, 1983), TDRI (1994), Social Research institute, CMU (1988), Sinth Sarobol (1988, 1990, 1994), Mongkol Chantrabumrourng (1981), Chaiwat Roongruangsee (1994), Chayan Vaddhanaphuti (1986), Chupinit Kesmanee (1990, 1994,

เรื่องประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย

1996), Thai-Australia Highland Agricultural and Social Development Project (HASD) (1981, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1992), Wieng Pha Highland Development Project (1993), Thai-German Highland Development Programme (Internal paper 1986 - 1993) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (1982, 1985) แล้วผู้เขียนนำเอาเอกสารทางวิชาการจำนวนมากกว่า 40 เรื่องที่กล่าวมานี้วิเคราะห์โดยเรียงตามลำดับเวลา คาดว่าจะช่วยทำให้เห็นความเคลื่อนไหวและกระบวนการทำงานของโครงการพัฒนาชาวเขาได้ อีกทั้งจะเป็นการช่วยให้เห็นภาพรวมของ “ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา” รวมทั้งทราบถึงสถานการณ์ภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น รวมทั้งจะทำให้รายงานการวิจัยนี้มีคุณภาพมากขึ้น

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายณรงค์ ใจหาญ
สถานที่ทำงาน	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 221-6171-80 ต่อ 2114, โทรสาร 224-9421
ที่อยู่	195/15 ซอยเพชรเกษม 78 แขวงบางแคเหนือ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160 โทร. 413-0517, 413-2350 มือถือ 01-902-1664
วุฒิการศึกษา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายอาญา) (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย - LL.M. in Law, Economy and Society (University of Kent at Canterbury, England)
ตำแหน่งงานปัจจุบัน	- รองศาสตราจารย์ ระดับ 9 - ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - อาจารย์ประจำภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ และภาควิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา - อาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมพัฒนาศาสนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่งงานในอดีต	- หัวหน้าภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ - หัวหน้าโครงการฝึกอบรมภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายธุรกิจ - ผู้ช่วยคณบดีคณะนิติศาสตร์

- ประธานฝ่ายเทคนิคกีฬามหาวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้อำนวยการศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานสอน

- ผู้บรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายอาญาภาคทั่วไป
กฎหมายอาญาภาคความผิด อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา
ปัญหาในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาระดับปริญญาตรี
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้บรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ 2 วิชา
ปัญหาชั้นสูงในกฎหมายอาญา 2 วิชาบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยกฎหมาย
อาญา และวิชานิติศึกษาทางสังคม ประวัติศาสตร์ และปรัชญา
ชั้นปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายอาญา แก่ข้าราชการตำรวจชั้น
สัญญาบัตร หลักสูตร กอต., กอต. ของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
สามพราน จ.นครปฐม
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
วิชาสัมมนากฎหมายอาญา ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยพายัพ จ.เชียงใหม่
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายอาญา 1 กฎหมายอาญา 2 และกฎหมาย
อาญา 3 ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชธานี จ.อุบลราชธานี
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม ระดับปริญญาโท
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาลายา จ.นครปฐม

งานทางวิชาการ

หนังสือ

1. คำอธิบาย ประมวลกฎหมายอาญา ภาคหนึ่ง ว่าด้วยโทษและวิธีการ
เพื่อปลดปล่อย กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2534 , 114 หน้า
2. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ : วิญญูชน, 2538, 232 หน้า

บทความ

1. “นิรโทษกรรม” วารสารพี สิงหาคม 2524, หน้า 41-58
2. “ความผิดหลายบท หลายกระทง” วารสารพี สิงหาคม 2525,
หน้า 59-74
3. “พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กับเสรีภาพ
ของประชาชน” วารสารนิติศาสตร์ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 ธันวาคม 2527,
หน้า 165-174
4. “ฎีกาวิเคราะห์ : โจทก์ไม่มาศาลในคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์
ปีที่ 15 ฉบับที่ 3, กันยายน 2528, หน้า 156-161
5. “เจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้าย : หลักกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกา”
วารสารสามพราน มกราคม 2519, หน้า 23-51
6. “สิทธิใหม่ของผู้ต้องหาแน่หรือ” วารสารพี. สิงหาคม 2531,
หน้า 90-101
7. “ความหมายของสิ่งลามกในกฎหมาย” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 16
ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2529, หน้า 125-131
8. “การจับและควบคุมตามกฎหมายอังกฤษและกฎหมายไทย”
วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 กันยายน 2533, หน้า 90-116
9. “การดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัติ
ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2
มิถุนายน 2534 , หน้า 185-208

10. “โทษและค่าเสียหายในกรณีหมิ่นประมาท” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 กันยายน 2534, หน้า 440-453
11. “การดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน” ความรู้กฎหมาย เพื่อเยาวชน กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534, หน้า 69-99
12. “กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2535, 53 หน้า
13. “มาตรการทางกฎหมายในการจัดการและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเกาะสีชัง” ในวารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2535, หน้า 270-308
14. “ฎีกาวิเคราะห์แก้ฟ้องคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2537 หน้า 162-166
15. “แนวทางปฏิบัติตามกฎหมาย และการดำเนินคดีทางศาล ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “บทบาทและแนวทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานสาธารณสุข ตาม พ.ร.บ. การสาธารณสุข พ.ศ. 2535” จัดโดย ศูนย์บริหารกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข วันที่ 27-28 เมษายน 2537 ณ ห้องประชุมโรงแรมหาดใหญ่รามา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, 21 หน้า

งานวิจัย

1. “การบังคับใช้กฎหมายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า” ในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิจัยกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระยะที่ 1 และระยะที่ 2, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน กรุงเทพฯ:
คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 153-204

2. “กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับการจัดการ พัฒนา และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในเขตและนอกเขตพระที่นั่งจุฬา-
รฐราชฐานเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี” รายงานวิจัยโครงการ
แผนการจัดการ พัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งในเขต
และนอกเขตพระที่นั่งจุฬาราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัด
ชลบุรี, โดยคณะสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหิดล เสนอดต่อ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ, 2534. เอกสารโรเนียว, 37 หน้า
 3. “การใช้การพัฒนากิจการ การบริหารและการอนุรักษ์
ทรัพยากรน้ำ” ในรายงานการศึกษาโครงการศึกษาเพื่อ
รวบรวมและปรับปรุงกฎหมายน้ำ โดยคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอดต่อ กรมควบคุมมลพิษ
กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2536
เอกสารอัดสำเนา, หน้า 1-51
 4. “กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับเทศบาล” เสนอดต่อโครงการจัด
ทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง สำนักงานพัฒนาเมือง
กรมการปกครอง และ GTZ, 2535, เอกสารอัดสำเนา, 143 หน้า
 5. “กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้บริหารเทศบาล” เสนอดต่อ
โครงการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง สำนักงาน
พัฒนาเมือง กรมการปกครอง และ GTZ, 2536, เอกสารอัด
สำเนา, 53 หน้า (ซึ่งทางโครงการนำมาจัดพิมพ์ใน หนังสือแนว
ทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง หัวข้อ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
 6. “สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา”
เสนอต่อ คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการ
การกฤษฎีกา (ร่วมกับผู้วิจัยอีก 5 ท่าน) 2539, 363 หน้า
-